

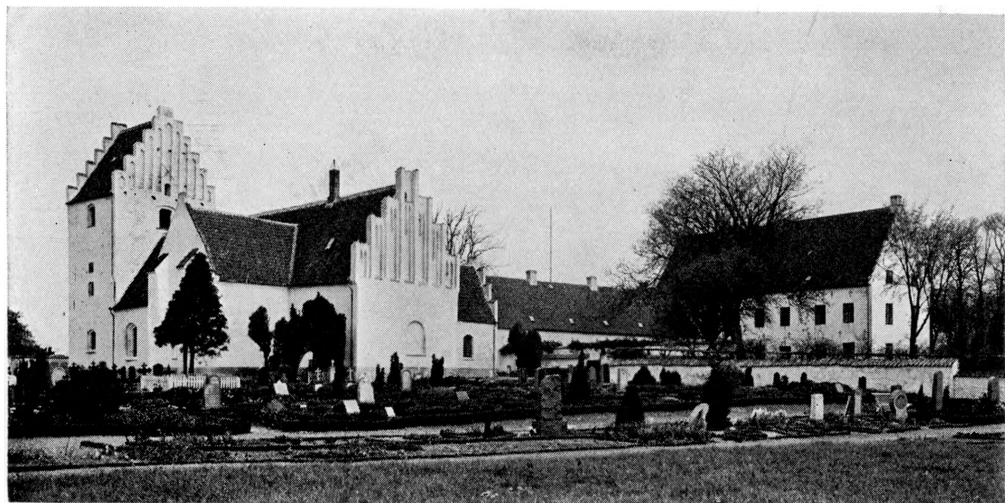

Fig. 1. Fyrendal. Kirken og Herregaarden, set fra Sydøst.

V. H. 1931

FYRENDAL KIRKE

ØSTER FLAKKEBJERG HERRED

Sognet hed oprindelig *Vindinge* efter den senere nedlagte Landsby, men fik sit nuværende Navn, da den gamle Landsbyhovedgaard, Vindinge, 13. Marts 1677 blev ophøjet til Baroniet Fyrendal¹. Vindinge nævnes i Roskildebispens Jordebog o. 1370 med een Plovs Jorder og svarede da 10 Øre². Ved Mageskifte 13. Juni 1634 fik Hans Ulrik Gyldenløve, der ejede Vindinge 1632—45, Jus patronatus til Vindinge Kirke fra Ærkedegnedømmet i Roskilde Domkapitel (sml. Prædikestol S. 1074)³. Med Fyrendals Indlemmelse 1708 i Grevskabet Holsteinborg overgik Kaldsretten hertil, og den fulgte dette indtil 28. Juli 1915, da Kirken blev selvejende. 1568 og 1647 nævnes Vindinge som Hovedsogn for Kvislemark, men efter at Gunde Rosenkrantz til Vindinge 1650 ogsaa havde erhvervet Kaldsretten til Kvislemark, blev Vindinge *Anneks* hertil og Præstegaarden flyttet til Kvislemark⁴.

Kirken ligger umiddelbart Syd for Hovedgaarden Fyrendal, hvis Have og Bygninger danner Kirkegaardens nordre Grænse. Kirkegaardsmuren er iøvrigt af omsat Kamp og smaa Tegl, enkelte Steder Munkesten. Kirkegaarden, der mod Syd spænder over Gaardens gamle Voldgrav, er udvidet mod Øst.

Bygningen bestaar af romansk Skib samt fem gotiske Tilbygninger: Taarn, Østforlængelse, to Korsfløje og et Sakristi.

Af *den romanske Kirke* er kun Skibets Sidemure tilbage. Murene konvergerer mod Øst, hvor Skibet er 70 cm smallere end i Vestenden. Materialet er raa og kløvet *Kamp*, tildels i regelmæssige Skifter, med Kvadre i Hjørnerne samt Kridtsten og enkelte Faksekalk-Kvadre ved de udformede Enkeltheder. Den romanske Murhøjde er o. 5,30 m over det nuværende Terræn paa Sydsiden. Væggene har haft et jævnt Pudslag over de kvaderridsede, udstrøgne Fuger.

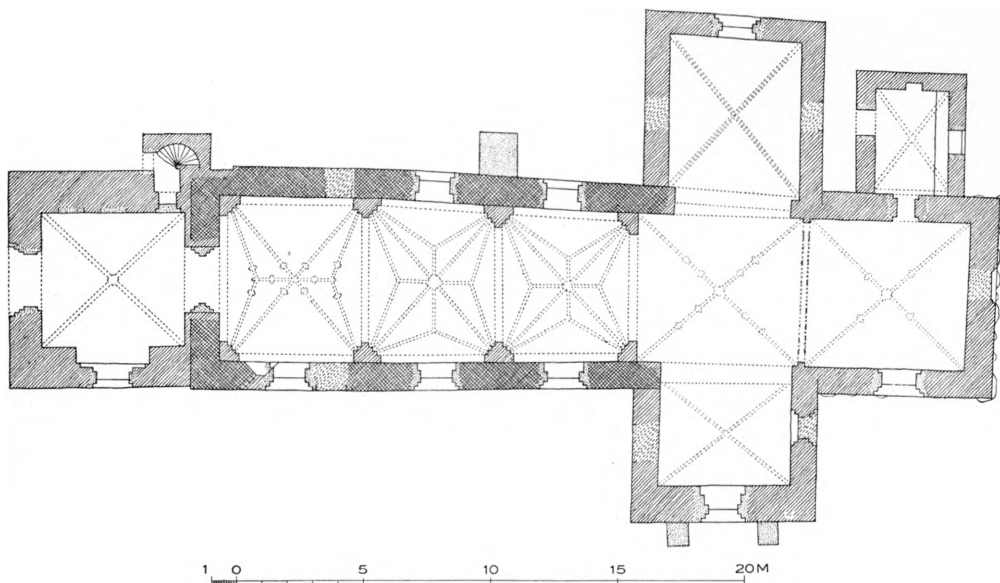

Fig. 2. Fyrendal. Plan. 1 : 300. Maalt af Aage Roussell 1931.

Begge Dørene ses med Stik af Kridtkvadre og tilmurede med Munkesten. Ingen af de oprindelige Vinduer er bevaret. Skibets store Længde i Forhold til Bredden tyder paa en senromansk Forlængelse, men en saadan har ikke kunnet paavises i Murværket (bemærk dog det i Planen kendelige Knæk ved Overgangen mellem de to vestlige Fag).

Gotiske Omdannelser og Udvidelser. Allerede i tidliggotisk Tid, o. 1250—1300, har Skibet faaet højtsiddende, spidsbuede Vinduer med brede Smige, murede af Munkesten. Et saadant ses endnu over Hvælvene, vestlig paa Syd-muren, og et andet spores ogsaa udvendig, østlig paa samme Mur.

Ældst af Kirkens Tilbygninger er de to *Korsfløje*. De er opført med Vest-muren mod Hjørnerne af Skibet og Østmuren ind paa det dengang endnu staaende romanske Kor. Det ses maaske bedst fra Lofterne over Hvælvene, hvor især Sydfløjens Østmur tydelig løber ind i den yngre Kormur, der er bygget herimod, med en Aflastningsbue ovenover Sydfløj-Hvælvingens Skjold-bue. For at føre de nye Kormure igennem har man især forneden maattet hugge bort af Korsfløjenes Mure. Begge Tilbygninger er opført af Munkesten uden synlig Kampestenssyld, og deres Højde er som Skibets. Nordfløjen er uden Tvivl ældst, snarest fra 1300'erne; Sydfløjen er for daarligt bevaret til, at dens Alder med Sikkerhed kan bestemmes.

Nordre Korsfløj (Fig. 3) har haft et nu tilmuret, spidsbuet Vindue i Øst og vistnok et lignende i Vest, hvor der ogsaa spores en senere indbygget, men nu tilmuret Dør. Nordgavlen har et moderne Vindue og herover en smuk Frise af aftrappede Blændinger under et Savskifte. I Gavlfeltet tre store, spidsbuede

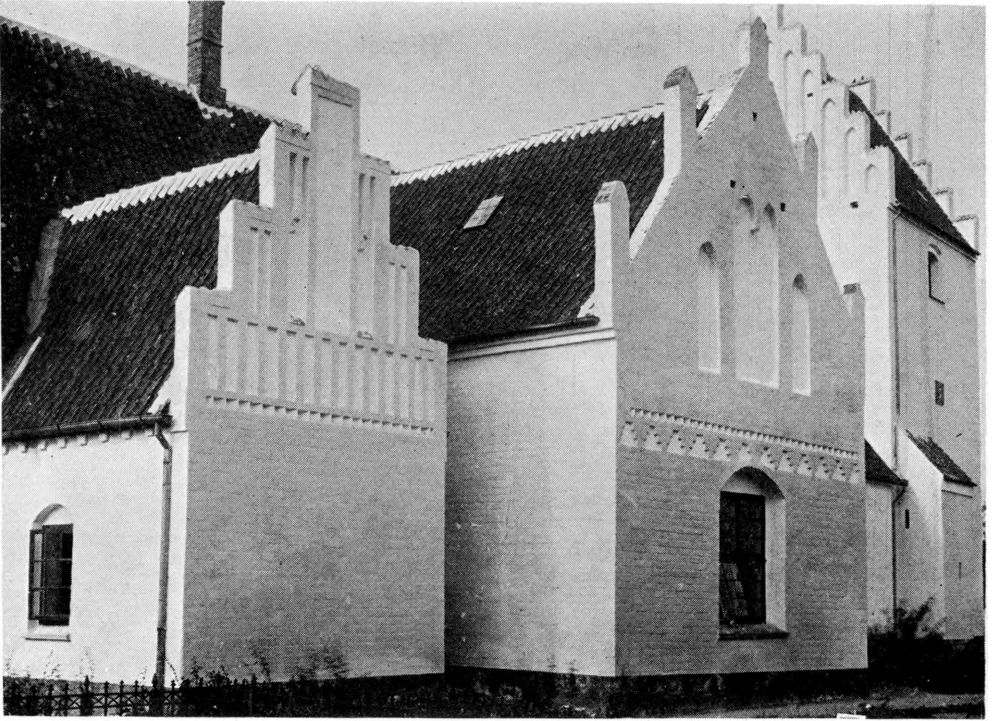

Fig. 3. Fyrendal. Sakristi og nordre Korsfløj (S. 1069, 1066).

Højblændinger, den midterste tvillingdelt. Gavlkammene er nymurede og har fem pinakelagtige Tinder. Det Indre har samtidigt Krydshvælv med Halvstens Ribber af trekløverformet Profil, dog rektantede forneden. Kapperne er flade, og der er ingen Overribber. Mod Koret en to Sten bred, rundbuet Skjoldbue. *Søndre Korsfløj* er betydelig kortere i Nord—Syd end den nordre, men udmærker sig især ved sin meget svære Gavl, der er 1,45 m tyk. Sidemurene har Savskifter under Gesimserne, ikke fortsat helt til Hjørnerne. I Vestsiden har været en spidsbuet Dør, i Østsiden et lignende Vindue, begge tilmurede. Sydgavlen har et moderne Vindue mellem to høje, moderne Støttepiller, foroven glatpudset Taggavl med ny Toptinde. Rummet er dækket af en samtidig Krydshvælvning med Kvartstens Ribber og Helstens Overribber. Hvælvet er stærkt forhugget i den nordre Side, hvor det udvidede Kor er ført igennem. Over Hvælvet har Gavlmuren en 1,05 m dyb Spareblænding, hvis Bund er udmuret med moderne, gule Sten.

Efter Korsfløjene tilbyggedes *Taarnet* i Løbet af 1400'erne. Materialet er Munkesten, iblandet Kvadre fra den helt nedbrudte Vestgavl. Taarnrummet er i nyere Tid indrettet til Vaabenhus og har moderne spidsbuet Vestportal og lignende Dør til Skibet, hvor en oprindelig, spidsbuet Arkade er tilmuret. Indgangen i Taarn gavlen »siges at være indrettet af Baron Fiuren, da den før

har været paa Sydsiden, hvor Vaabenhuset skal have været, og hvor der endnu undertiden opgraves Grundsten« (Præsteindberetning 1758). Taarnrummet har i Syd og Vest haft store, spidsbuede Spareblændinger med Halvstens Fals ved Bunden, den søndre med et nyere, fladbuet Vindue. Nordvæggen har langt til Øst en tilmuret Dør til det samtidige Trappehus, fladbuet i spidsbuet Spejl. Desuden ses i Nordvæggen to tilmurede, slanke, spidsbuede Blændinger; den mellemste af disse tre Tilmuringer sidder helt oppe under Hvælvingen og har Helstens Stik. Rummet er overhælvvet med et samtidigt Krydshvælv uden Vægbuer, men med Halvstens Overribber, der har Tværsten. Trappehuset, hvortil der i nyere Tid er brudt en Yderdør, har rund Spindel og fladbuede Loftstik; ved Indgangen til Taarnets Mellemstokværk er den ene Kant sat af affasede Formsten. Mellemstokværket har mod Øst, Syd og Vest store, spidsbuede Blændinger, den østre med fladbuet Dør til Skibets Loft, den vestre med et fladbuet Vindue, der udvendig er anbragt i en Blænding med tredelt Spidsbue; et Vindue i Sydsiden er derimod nyt. Klokestokværket har fladbuede, falsede Glamhuller til alle Sider, det vestre i spidsbuet Spejl. Gavlene har elleve Kamtakker, afdækkede med Munketegl, og elleve tagformet eller stumpet spidsbuet afsluttede Højblændinger. I Vest er de to yderste fladbuede, og den øverste Kamtak har desuden en lille Cirkelblænding. En Række helt gennemgaaende Bomhuller i Mellemstokværket har tjent til Anlæg for et Hængestillads. Stenmaterialet tyder paa, at Taarnet er opført i to Afsnit; til den øverste Del, over Bomhullerne, er anvendt tykkere Sten, af hvilke enkelte ogsaa findes i Taarnhvælvet, der saaledes synes bygget ved Begyndelsen af den anden Byggeperiode; denne maa rimeligvis henføres til Tiden o. 1500, medens Taarnets to nedre Stokværk har en ældre Karakter og kan dateres til Begyndelsen af 1400'erne.

De øvrige gotiske Byggearbejder stammer først fra Middelalderens seneste Tid. *Skibets tre Hvælv* er indbyggede, da den romanske Triumfmur endnu stod; den østre Gjordbue er oprindelig bygget som Skjoldbue mod Gavlen. Hvælvene er Stjernehvælv med Kvartstens Ribber, det vestre er dog kun et halvt Stjernehvælv, og det har talrige Tværsten. For at dets Skjoldbuer ikke skulde dække for de gamle Døre, har de paa dette Sted faaet en konsolagtig Afslutning, der senere er forhugget i Syd, men staar bevaret i Nordsiden. De to andre Hvælv har rund Slutsten. Ingen Overribber.

Efter Hvælvenes Indbygning nedbrødes det romanske Kor og Triumfmuren, og en to Fag lang *Forlængelse af Skibet* førtes imod Øst forbi de to Korsfløje. Materialet er Munkesten foruden Kamp fra den nedrevne Bygning, forneden en svær Fod af fremstikkende Kampesten. Særlig i Gavlen er anvendt megen Kamp i Murene. Et fladrundbuet, falset Østvindue med skraafasede Kanter staar nu som udvendig Blænding. Korgavlen har syv munketeglhængte Kam-

takker og herunder en ejendommelig Dekoration, idet de syv foroven tvedelte og trappeformet afsluttede Højblændinger ligger i smalle Felter, der i hele deres Højde er trukket en halv Sten tilbage for de mellemliggende Piller, der som Pinakler skyder sig lidt op over Gavlkammene (sml. Fig. 1). De to samtidige Krydshvælv har Kvartstens Ribber med Tværsten og kvadratisk Slutsten; ingen Skjoldbuer; Halvstens Overribber med Tværsten. Gjordbuen er smykket med afbrudte Affasninger (sml. Førslev, Karrebæk m. fl.). Mod Korsfløjene har Korets Vestfag høje, spidsbuede Arkader.

Til Korets Nordside er, sikkert i 1529 (sml. Dørfløj S. 1076), som den yngste af Tilbygningerne føjet et lille *Sakristi* (Fig. 3) af ret smaa Munkesten. Det har enkelt udkragende Tandsnitsgesims (Løber over Binder) og Gavlfeltet er rigt smykket med mange smalle, rektangulære Blændinger over et Savskifte. Den store, flade, firkantede Blænding under den midterste af de syv Kamtakker har mønstermuret Bund (sml. Gunderslev S. 1015). Udenom den er to tvillingdelte Blændinger, hvis Midtstav ender paa to kommaformede Konsolsten. I Øst et udvidet Vindue, i Vest en moderne Dør. Døren til Koret er fladbuet og falsat til begge Sider. Sakristiet har Krydshvælv med Halvstens Ribber og Skjoldbue mod Skibet. I Nord en fladbuet Niche; langs Østvæggen en muret Bæk.

†*Vaabenhus*, nedbrudt før 1758 (sml. S. 1068).

Tagværkerne er, med Undtagelse af Taarnets, af gammel Eg og med bladede Forbindelser. Skibet har to Lag Hanebaand og Dragerstol. I det oprindelige Skib har Tømmeret øksehugne Numre og Spærstiverne en Affasning under Spærfødderne, Korsfløjene eet Lag Hanebaand og Krydsbaand paa Spærfagene.

Hele Kirken staar nu hvidtet og teglhængt. Alle Vinduer er store, moderne, fladbuede Trævinduer i falsede Indfatninger. Paa Skibets Nordside en nyere Støttestøtte.

† K A L K M A L E R I E R

Paa Sydvæggen ved Alteret stod (1758) malet med sorte Bogstaver et dansk Skriftsted (Ps. 84, 1—2), et sammenskrevet HRIS og 1670. Om malede Vaaben fra 1588 sml. Gravsten Nr. 1, S. 1079.

I N V E N T A R

Alterbordet er muret, men næsten overalt beklædt med Egebrædder, og har i Bagsiden et bræddeklædt Rum, 89 × 104 cm, dækket af to Smedejernsdøre fra 1685. Foroven har hver af dem en rund Gennembrydning med et kronet Spejlmonogram, vistnok D F⁵ (Didrik Fuiren), og forneden læses »Anno 1685«.

fordelt i Felter, som dannes af paalagte Jernbaand. Dørene er grøn- og rød-malede. Dørrammen, af Eg, har foroven Hjørneblade.

†*Alterklæde*, af karmosinrødt Fløjl, som Fru Karine Grubbe, Vilh. Dresselbergs, gav 1626 (Herredsbog).

Altartavle (Fig. 4), af Fyr, vistnok fra 1685, og ifølge Præsteindberetningen 1755 bekostet af Baron Fuiren. Det firsidede Storfelt omgives af en bred, karnisprofileret Ramme, dækket af Bladornamentik, og flankeres af to snoede, korintiske Storsøjler med Vinranke løbende op ad Skaftet. Til Siderne for Søjlerne staar to Figurer, forestillende den tornekrone og den opstandne Kristus. Paa Søjlernes Postamenter er udskaaret Fuirens og Elers kronede Vaaben (Kirkens Ejer, Friherre Didrik Fuiren, gift med Margrete Elers). Det nedre Smalfelt har en oval Ramme, omgivet af Bladværk. Ogsaa Frisen har Bladornamenter. I Storfeltet et Maleri paa Lærred, 158 × 114 cm, forestillende Nadverens Indstiftelse. 1758 siges, at Tavlen var af »diverse coleuret Træ«. Tavlen staar nu brunmalet med enkelte forgyldte Led, og i det nedre Smalfelt en malet Indskrift med Guld paa sort:

Lifsaligt Lifsens Brød! dyrværdig Siæleføde!
O Manna som du gavst min Jesu! før du døde.
Lifsaligt Lifsens Floed! Vor Vederqvælgelse!
Som Lifsens Herre gav udi sit Nadvere.
I med oc under Brød du os O Jesu byder
Dit hillig Legeme, med Viinen os tilflyder
Det søde Purpurblood, til Naade, Kraft og Fred,
Oc til et Indsegl paa din ædle Salighed.
O Gud, at hver en Giæst sit Hierte saa bereder,
At hand uværdig ey til dette Taffel træder,
Mens med Bodferdighed, med Andagt oc med Troe
Sit Hierte smykke vil, at Jesus der kand boe.

**Madonna med Barnet* (Fig. 6), senromansk, fra o. 1250. Den kronede Jomfru, 132 cm høj, sidder med Fødderne støttet paa en Drage; ogsaa Jesusbarnet bærer Krone. Mørkbejdset Eg; Krone, Spir (nyt) og Æble er forgyldt. Tidligere paa Holsteinborg, nu i Privateje.

Altersølv. *Kalk* af kbh. Prøvesølv 167[?], 20,7 cm høj, med rund Fod, der paa Oversiden har seks Tunger; sekskantet Skaft, fladtrykt Knop med graveret Bladornamentik og seks Rudetoppe med Kristi Monogram i Relief; ret lille Bæger med graveret Fuirens Vaaben og svagt indprikket latinsk Indskrift (sml. Daabskande), nu kun delvis læselig; dog fremgaar det, at Kalken er skænket 25. Dec. 1677 af Kirkens Patron Theodorus [Didrik] Fuiren, Friherre til Fuirendal; Mestermærke for J. Stilcke (Olrik 449). *Disk* med graveret Kors i Laurbærkrans og Fuirens Vaaben; ingen Stempler, men sikkert samtidig

Hude fot.

Fig. 4. Fyrendal. Altertavle
(S. 1070).

Hude fot.

Fig. 5. Fyrendal. Korgitter, nu anbragt foran
søndre Korsfløj (S. 1073).

med Kalken. 1647 nævnes en sølvorgylt *†Kalk* og *†Disk*. (*Jblatæske* (Fig. 8), af kbh. Prøvesølv 1680, hjerteformet, 14 cm lang, med bølgede Rande og paa Siderne store, drevne Blomster og Blade. Paa Laaget er foruden Bladornamentik ogsaa drevne Indskrifter: »IHS Jesus er Lifsens Brød. Joh. 6 V. 48. 1680. Füreendall«, samt Fuirens Vaaben; Mestermærke for J. Stilcke (Olrik 449). Den tidligere *Vinkande* anvendes nu som Daabskande. *†Vinkande*, lille, af Sølv, blev taget af Svenskerne 16. Febr. 1658 (Herredsbog). *† Vinbeholder* af Sølv, med Indskrift »Fuirendals Kirckis 1680«, nævnt 1896. 1647 nævnes *† Sygekalk* og *†Disk* af Sølv.

Alterbøger, i nye Bind fra 1866, med gamle Beslag og Spænder af Sølv. 1. Davids Psaltere 1627. 2. Bartholins Alterbog 1688. Paa Bindets Forside findes Gyldenløves Vaaben og derover HVGL (Hans Ulrik Gyldenløve), paa Bagsiden RG (Regitze Grubbe). 3. Christian den Fjerdes Bibel med gamle Hjørnebeslag og Spænde og samme Vaaben som Nr. 2, delvis i drevet Arbejde og derunder RG og Aarstallet 1642; den var (1647) indbunden i sort Fløj, beslaaet med store Sølvdupper og med Sølvspænder. Foran i Bogen er en samtidig Optegnelse, hvorefter Hans Ulderich Gyldenløve til Windinggaard, Lensmand over Kronborg og Frederiksborg Len, Patron til Winding Kirke, i 1642 har foræret denne Bibel til nævnte Kirke. Med samme Haand er senere tilføjet, at han døde paa Kronborg Slot den 30. Januar 1645

mellem Kl. 10 og 11 om Natten, og at Christian den 4. den 24. Februar lod Hans Wlderich Gyldenløwes Lig »med stor Proces og Ære meget hæderligen og herligen nedsætte i Vor Frue Kirke i København i det søndre Kapel ved Koret ud til den latinske Skole«. 1647 nævnes, at Hans Ulrik Gyldenløve i 1642 desuden gav en †*Alterbog* og Hans Thomsens †*Psalmebog*, begge indbundne i sort Fløjlm med Sølvdupper og Spænder. Endvidere omtales (1647) Kirkens †*Bøger*: Christian 3's Bibel, en lille dansk Bibel, Henrik Smeds Register over Biblen i 4to, Det nye Testamente paa Dansk i 8vo, en Passional og en Gradual⁶.

Alterstager, 40,5—41 cm høje, fra o. 1600, med profileret Fod- og Lyseskaal, og paa Skaftet to Balusterled.

**Lysearme*, fra Vægstage, o. 1600. Nu i Nationalmuseet.

* *Røgelseskar*, af Bronze, o. 22 cm højt, sengotisk, med tre Gavle. Nu i Nationalmuseet.

†*Messehagel*, af rødt Fløjlm, nævnt 1647.

Font, af Granit, romansk, af een Sten. Kummen, 81,5 cm i Tvm., har intet Afløb; omkring Skaftet løber en svær Rundstav, men ellers har Fonten ingen Prydelser. Den er ophugget i ny Tid.

Fad, af nederlandsk Arbejde o. 1625, med drevet Vinranke paa Randen og fornyet Bund, kopieret efter den oprindelige, der havde en Fremstilling af en gaaende Løve. *Daabsbækken*, af kbh. Prøvesølv, 1684, ottesidet, 30,5 cm i Tvm., med paanaglede Englehoveder i Hjørnerne. I Bunden er graveret Fraktur: »Gud Almægtigste til Ære oc Hans Kircke paa Fuirendal til Prydelse er dette Sølf-Becken til Kirckens Funt foræret oc bekostet af Kirckens Patroner, Anno 1685«, og derunder Fuirens og Elers Vaaben samt Vægtangivelsen: »W 73 Lot 3 q«; Mestermærke for J. Wahlbom (Olrik 476). Stort †*Messingbækken*, som Karen Vilh. Dresselbergs gav 1622 (Herredsbog). *Daabskande*, (tidligere Alterkande), af kbh. Prøvesølv 1742, 24 cm høj, med graveret latinsk Indskrift (sml. Alterkalk) indvendig i Laaget: »Dom(inus) Theodorus Fuiren lib. Baro in Fuirendal Ao MDCLXXV3«; paa Kandens Bug er indprikket: »Renovat Anno MDCCXLII Christina Sophia com. de Holstein nat. com. Reventlow«. Under Bunden indprikket Vægtangivelse »W 51 Lod«; Mestermærke for J. J. Schowert (Olrik 263).

†*Fontegitter*, nævnt i Præsteindberetningen 1758, der oplyser, at det skal være bekostet af Baron Fuiren.

Korbuekrucifiks (Fig. 12), sengotisk, fra o. 1500. Figuren, 140 cm høj, er svær og ret plump, med turbanagtig Tornekroner, halvt lukkede Øjne, let aaben Mund, sirligt behandlet Fuldsæk; markerede Ribben, stramt Lænde-klaede med Snipper ved Siden og i Midten; Hudfolder ved Naglerne; overlagte Fødder. Glorien er sikkert senere tilsat, samtidig med Altertavlens Sidefigu-

M. M. 1914

Fig. 6. Fyrendal. *Madonna med Barnet
(S. 1070).

Hude fot.

Fig. 7. Kristusfigur, vistnok
fra Korgitteret (S. 1073).

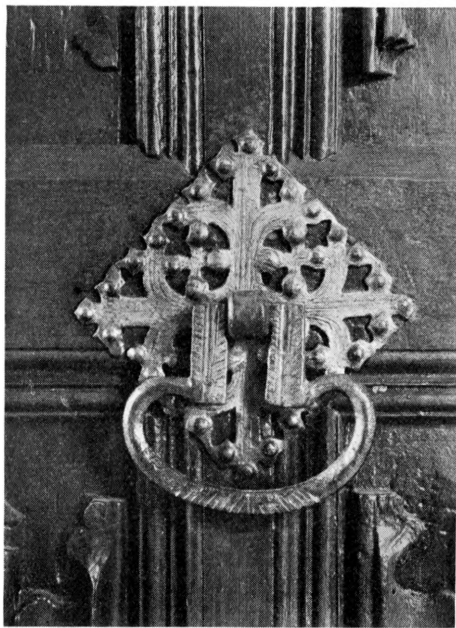
rer. Korstræet har langs Randen indsatte gotiske Blade. Korsenderne er firsidede med reliefskaarne Evangelistsymboler med Skriftbaand i fordybet Felt. Krucifikset er egetræsodret, Indskriftrullen med I N R I er nyere.

Korgitteret (Fig. 5), o. 1640, nu anbragt foran søndre Korsfløj, har Dobbelt-dør, flankeret af korintiske Søjler, med Kvindeskikkelser i Baroksløng paa Fodstykket og Maske paa Postamentet. Døren og Sidestykkerne, der er ens komponerede, har foroven slanke Balustre, der sammen med Søjlerne bærer Gesimsen. Denne har over Siderne to Topstykker med Englehoveder, over Søjlerne Topspir og over Døren et større Topstykke med Gyldenløves og Grubbes Vaaben (sml. Alterbøger Nr. 2). Panelet forneden har Storfelter med Dobbeltbueslag (eet af dem har dog kun enkelt Bueslag), øvre og nedre Smalfelter, af hvilke de øvre har gennembrudt Barokornamentik, medens de nedre som oftest er tomme. Gitteret var (1758) »smukt forgyldt«. Stafferingen svarer nu til Prædikestolens. Gitteret flyttedes fra sin oprindelige Plads 1854 (Kaldsbog). Til Gitteret har maaske hørt to *Figurer*, 145 cm høje, ligeledes fra o. 1640 og sikkert af Abel Schrøder; de forestiller Moses med Lovens Tavler og Kristus med Verdenskulen (Fig. 7) og staar begge paa Konsoller med Barokvolutter

V. H. 1931

Fig. 8. Fyrendal. Oblatæske 1680
(S. 1071).

V. H. 1931

Fig. 9. Fyrendal. Gotisk Dørring og Beslag
fra 1529 (S. 1076).

og Englehoveder samt Skriftsteder: »Loven er given ved Mosem — Naaden og Sandheden ved Jesum Christum«. Nyere Maling over ældre Farver; nu opstillet ved Korbuen.

Prædikestol (Fig. 11) i Høj-Renaissance 1616, sikkert af Roskilde-Mesteren Anders Nielsen Hatt⁷. De fem Storfelter flankeres af Hermer: Tro, Haab, Kærlighed, Retfærdighed, Styrke og Klogskab, og har i Storfelterne Kartoucherammer med forskelligt formet Bueslag. I eller ud for de tre Evangelisters Kartoucher sidder to Fugle, der hos Johannes er en Pelikan og en Ørn. Over Kartoucherne er atter gammeltestamentlige Fremstillinger. I Feltet nærmest Opgangen er Matthæus og over ham Syndefaldet, Englen med Flammesværd og Brystbillede af Gud Fader. 2) Marcus og derover Abraham, der vil ofre Isak, men standses af Englen. 3) Kristi Opstandelse (Fig. 10). Forneden lire Krigere, foroven Samson bærende paa Gazas Port, og Jonas, der udspys af Hvalfiskens. 4) Lucas og herover Moses, der slaar Vand af Klippen. 5) Johannes og herover Tilbedelsen af Kobberslangen. Opgang og Stolpe er moderne. Rygskjoldet har to Felter, omgivne af tre Hermer, formede som Stolens, den midterste Kong David, spillende paa Harpe; de to yderste er Kvindehermer, den ene med Bæger (Maadehold), den anden med et Lam (Fromhed). I Felterne er fremstillet Peder og Paulus, skaaret af en anden Haand end Prædikestolen. Syvsidet Himmel med fordybet Midtfelt, hvori Solen som et kuglerundt An-

Hude fot.

Hude fot.

Fig. 10—11. Fyrendal. Prædikestol 1616. Enkelthed og Helhed (S. 1074 f.).

sigt, fra hvis Mund Helligaandsduen hænger ned. Over Himlen staar Topstykker med Kartoucher, hvori Mands- eller Kvindehoved (et af Kvindehovederne er kronet), og i det ene Aarstallet 1616. Paa Hjørnerne staar Smaengle med Lidelsesredskaber. 1758 sad over Opgangen til Stolen et †Topstykke med Krag og Høgs udskaarne Vaaben samt Bogstaverne NK og FJH (henvisende til Niels Krag, der 1607 blev forlenet med Ærkedegnedømmet i Roskilde Domkapitel, og Hustru Jytte Høg; sml. Kvislemark Altertavle S. 1060). De gamle Farver er afætsede, og Træet staar nu blankt, med lidt Forgylning paa Ornamenterne og iøvrigt noget rødt, blaat, grønt samt Legemsfarve. Indskrifterne er med forgylt Fraktur og har bibeholdt den gamle Form. Ifølge Præsteindberetningen 1755 var Prædikestolen »fornyet i sal. Povel Coldings Tiid Anno 1621, hvilket Navn og Aarstal findes paa Siden af Opgangen«. Dette Aarstal maa imidlertid have hentydet til Stolens Staffering.

Stoleværket er ny-gotisk. Paa hver Side af Indgangen staar to Stolestade-gavle af Fyr, fra o. 1600, usædvanlig høje, o. 200 cm. Gavlene har en riflet toskansk Pilaster og kronet af en Kartouche med brudt Gavl og Topspir. I den ene er Syndefaldet (Fig. 13), i den anden Korsfæstelsen fremstillet, men baade Krucifikset (der efterligner Korbuekrucifikset) og Eva er for største Delen fornyet. Nyere Brunmaling.

†*Herskabsstol*. »Under Velvingen over Indgangen til det nordre Capel« var

(1755) »en smuk, lukt Stol, indrettet af Baron Fuires«, »som hans Vaaben derpaa udviser«. Bag paa Stolen var malet: »Fra Anno 1680 in Augusti til sal. Hr. Baron Fuires Død d. 13. Augusti Anno 1686 er denne Kirke tilligemed Hovedgaarden mahlet og stafferet af Daniel Drost Mahler«.

Degnestolen bestaar af en Forside og en Dør, ganske svarende til Korgitterets Panel og formodentlig i ny Tid sammensat af Dele heraf.

†*Skrifestol* og †*Degnestol* blev renoveret 1683 af Baron Fuires (omtalt 1758).

Dørfløj, fra 1529, i Sakristidøren (sml. S. 1069 og Fig. 15). Døren, der er beklædt med Rammeværk med seks Fyldinger, dannes af tre lodrette Egeplanker samlede ved to brede Revler og med to Gangjern. Det øverste Rammestykke er fladbuget, afskaaret efter Døraabningens Bue, og heri er der i et forsænket Felt reliefskaaret Aarstal MDXXIX mellem to Bomærker. Fyldingerne har Foldeværk, to og to svarende til hinanden. Nøgleskiltet er skjoldformet, medens Haandgrebsringen er anbragt paa en i gotiske Blade udhugget, firkantet Jernplade (Fig. 9).

**Laas*, af Jern, 18 × 6—8,5 cm, af Kasseform; fra Slutningen af 1600'erne. I Nationalmuseet.

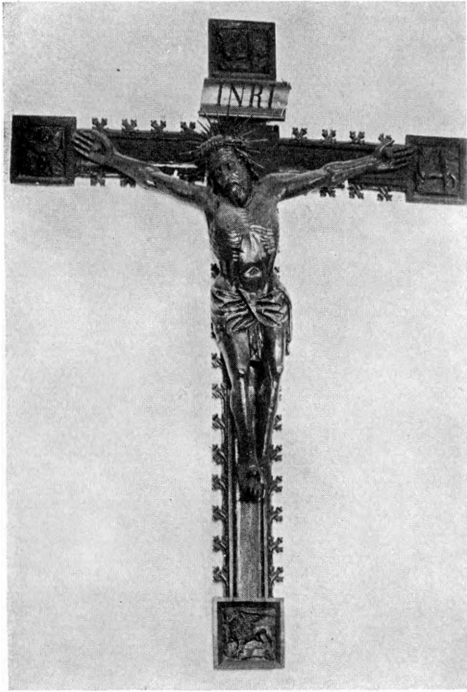
† *Tralværk*, med dobbelte Døre, afskilrede (1758) Taarnrummet, som da var Vaabehus, og over Gitteret, indad i Kirken, havde Baron Fuires ladet bygge et temmelig stort Pulpitur, prydet med smukt Malerarbejde samt sit og sin Hustrus Vaaben 1683.

Lille *Dørfylding* i Renaissance, enten fra †Stolestade eller fra †Prædikestolsopgang, med reliefskaaret Bueslag, hvori Kristus som den gode Hyrde med Lammet paa Skulderen.

†*Orgel*, af Fyr, fra 1683. Mellem Piberne stod med gyldne Versaler: »Anno 1683«, og under Piberne med Fraktur: »Til Guds Ære og Kirkens Prydelse hafuer Margrete Elers til Fyrendal ladet dette Orgelværk bekoste«. Paa Orglets Bagside var to Gange gentaget hendes kronede Dobbeltnavnetræk i gennembrudt Arbejde. Det nuværende Orgel og -pulpitur er moderne. Orgelbyggeren fik da overdraget det gamle Værk og Rammen, og anvendte sidstnævnte, som var meget medtaget, i stærkt udbedret Tilstand til et nyt Orgel i Viksø, Ølstykke Hrd.

To *Pengetavler* med Sølvbeslag, fra 1678. Paa Forsiderne har de begge Fuires kronede Vaaben, holdt af Leopard, og en paa begge Sider staaende Indskrift, der paa den ene lyder: »De Fattiges Taffle 1678«, paa den anden: »Kirkens Taffle 1678«.

Lysekrone, af Malm, fra 1685, med otte store Arme med Delfinhoveder og otte Prydarme med Vaser. Paa Hængekuglen er graveret Fuires og Elers Vaaben under fælles Krone og paa den modsatte Side mellem »Anno« og »1685« staar: »Gud Allermægtigste till Ære oc hans Huses Prydelse hafver

Hude fot.

Fig. 12. Fyrendal. Korbuekrucifiks (S. 1072).

Hude fot.

Fig. 13. Fyrendal. Stolestadegavl (S. 1075).

Fyrendals Kirkes Patroner ladet dene Lyse-Crone her ophenge«. Som Topfigur er anbragt en siddende, nøgen Dreng med Laurbærkrans og Palmegren i de udstrakte Arme og fra hans Isse griber en Haand om Ophængningsringen. Ophængningsstangen, der har fire Smedejernsvinger, er samtidig med Kronen.

Lysearm, af Malm, fra o. 1650, anbragt paa en rund, profileret Træskive, grøn og rødmalet. Nu henlagt i Alterbordets Skab.

Bord, af rød Ølandssandsten, fra o. 1650, med svær, balusterformet Fod, er nu opstillet i Taarnrummet.

†*Sejerværk*, nævnt 1620—21 (Rgsk.). †*Sejerværk*, »bekostet af Baron Fuien og renoveret af Storkansleren 1731«. Det slog Kvarter- og Fuldsalg og havde Visere paa Taarnets Nord- og Sydside (nævnt 1755 og 1758).

Klokker. 1) 1489. Minuskler: »IHS, Maria, Anna, Rex Iaspar, Rex Melchior, Rex Baltazar, Anno D(omin)i mcdlxxxix i(n) profesto visitas(i)o(n)is; plebanus dominus Olaus Martini« (»Jesus, Maria, Anna, Kong Iaspar, Kong Melchior, Kong Baltazar, i det Herrens Aar 1489 paa Dagen før Besøgeisens Fest (dvs. 1. Juli); Sognepræst Hr. Oluf Mortensen«). Paa Klokkelegemet er anbragt fem Brakteater i Korsform og ved Siden heraf Støbermærkerne for Oluf Kegge og Hans Poulsen (Uldall 214). Tvm. 107 cm.

2) Omstøbt af Gamst og Lunds Eftf. Paa Klokkenes ene Side staar: »Den

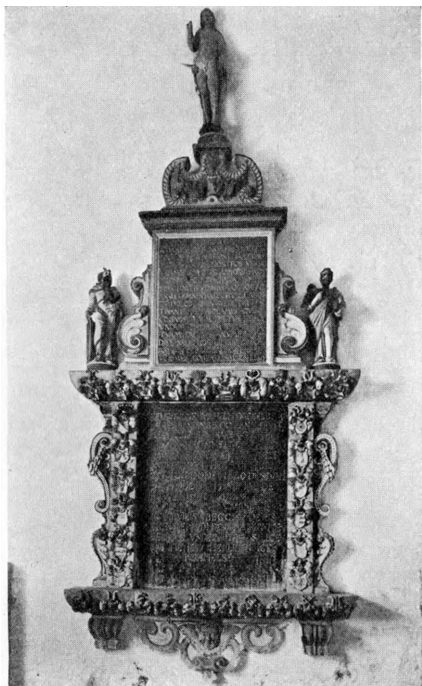
gamle Klokke. Hans Kongelige Majestæts Justits- og Canceliraad, den høj-mægtige og velbaarne salige Herre, Herr Diderich Fuiren, Friherre til Fuiren-dal etc. hans Efterladte Friherreinde, højædle og velbaarne Frue, Fru Mar-grete Ehlers hafve ladet denne Kloche støbe 1693 NISK« [dvs. Nicolaus Jørgensen, Kalundborg]. Og paa den modsatte Side: »Den ny Klokke. Da den 1693 støbte Klokke beskadigedes ved Ringningen over højsalig Kong Frederik den 7de i December 1863, omstøbtes den i Aaret 1864 under Grev-skabets daværende Besidder L. H. C. H. Greve af Holstein med hans kiære Huustroe Grevinde Bodild Mimi, f. Zarthmann«. Forneden staar rundt om Klokken: »Flittig du paa vante Vis højt til Herrens Huus indbyde Præst og Sogn til Herrens Priis, Kirke Klokke højt du lyde«. Den gamle Klokke bar foruden ovennævnte Indskrift Vaaben for Fuiren og Elers (nævnt 1755).

Gammel *Klokkestol* af Eg.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) O. 1630 (Fig. 14). Wilhelm Dreselberg til Windinge, født 1545, blev Landsdommer i Seland 1605, døde 8. Juni 1620, og Hustru Karen Grubbe, født 1568, gift 1591, døde 25. Nov. 1630, »oc hvilis beggis Leggomer udi denne forbygte Hvelling«. Versaler i firkantet Storfelt omgivet af Ramme-værk med 32 reliefhugne Aneskjolde. I det ligeledes firkantede Topfelt, der krones af en Kristusfigur og til Siderne har Figurer af Moses og Elias, latinsk Skriftsted med Versaler fra Psalme XC. Paa Figurernes Fodstykker: »Moises mortis nuncius, Elias futuræ vitæ tesæra, Christus mortis destructor et vitæ auctor« (»Moses er Dødens Budbringer, Elias det kommende Livs Forkynder, Kristus Dødens Overvinder og Livets Ophavsmand«). Sandsten; paa nordre Korsfløjs Østvæg.

2) 1670 (Fig. 15). Magister Friderick Andersøn Klyne, forrige Sogneherre til disse Menigheder og Provst i Øster Flackebierg Herred, med to Hustruer »og deres kære Børn«. Epitafiet er bekostet 1670 af Sønnen og Efterfølgeren Anders Fridericksen Klyne (sml. †Gravsten Nr. 2). Træværket, sikkert udført af Abel Schrøder, bestaar af en bred, firkantet Ramme af Springlister, om-givet af barokke Ornamenten, til Siderne Figurer af Moses og Johannes Døbe-ren, foroven og forneden Indskriftfelter med Skriftsted (Jac. 1, 12) og Perso-nalia. I Storfeltet et Oliemaleri, 110 × 70 cm, paa en Kobberplade, forestil-lende Provsten, hans to Hustruer, tre Sønner og fire Dotre; i Baggrunden de dødes Opstandelse. Træværket er graamalet i Bunden, efterlignende Sandsten, med gyldne og mørkegrønne Ornamenten; Indskrifterne, med gylden Fraktur, er opmalede i ny Tid. Paa Korets Nordvæg (afbildet i Lund: Danske malede Portrætter IX, 128).

Hude fot.

Fig. 14. Fyrendal. Epitaf over Wilhelm Dresseberg, død 1620, og Hustru (S. 1078).

S. B. 1930

Fig. 15. Fyrendal. Epitaf 1670 over Friderick Klyne, hans to Hustruer og Børn (S. 1078).

†*Epitaf*. 1604. Maleri af en Præst og hans fire Hustruer, ti Sønner, ti Døtre og to Børn i Svøb. Foroven stod et Krucifiks og til Siderne en Indskrift: »Wi troer dog alligevel, adt wi skulle see Herrens gode y de leffuendes Lande. Ps. 27« og herunder: »Wort Hoff till Gud allene« samt Aarstallet 1604. Hang (1755 og 1758) paa den østre Væg i søndre Korsfløj. 1758-Indberetningen slutter ud fra Series Pastorum, at det var over Sognepræst Rasmus Hansen.

Grausten. 1) Figursten (Fig. 16—17) over Erik Christoffersen, død 1554, hans to Hustruer og en Søn. Under et Ung-Renaissance Bueslag staar Manden vaabenklædt mellem sine to Hustruer og med en lille Dreng ved Siden. Foroven i Buehjørnerne er der Putti med Bladværk, forneden paa Balustrene Dødningehoveder, og under Figurfremstillingen staar Relieffraktur i tre Linjer, hver delt i fire Kolonner, og herunder en tilsvarende delt Skjoldefrise med otte Vaaben. Indskriften, der nu er ganske utydelig, fremgaar af Abildgaards Tegning 1756, da Stenen laa tæt udenfor Kordøren midt i Gangen: »Margrethe Tagis dotther, Erich Christophersen MDLIII, Sicillæ Mawritz dotther, Christopher Erichsøn«. Balustrene afsluttes foroven og forneden af et smalt Felt, hvori læses »Mori« og i Bueslaget: »O, Jesu, Marie Søn, forbarme teg offver oss«. Kalksten, 232 × 134 cm. Sikkert et Arbejde af Morten Bussert. Nu ved

nordre Korsfløjs Vestvæg. Under Hvælvingen over Kordøren, altsaa over Stenens oprindelige Plads, var (1758) malet deres Vaaben: »Erick Christoffer hans Færne, Erick Christoffer hans Mørne, Færne oc Mørne 1588«. [Erik Christoffersen Dyre, til Vindinge, Søn af Christoffer Dyre og Ide Dresselberg, var første Gang gift med Margrete Hollinger, Datter af Tage Hollinger og Karen Tornekrans, og havde med hende Sønnen Christoffer. Hans anden Hustru Sidsel Skave var Datter af Mourids Skave og Eline Bille og døde paa Vindingegaard 1592].

2) O. 1625. I Hjørnerne, indenfor en religiøs Randskrift med Reliefversaler, runde Evangelistfelter; mellem de øvre et Relief af Opstandelsen, mellem de nedre en udslidt Kartouche. I det firkantede Midtfelt en senere, fordybet Indskrift med Versaler over Hedewig Offen, født 21. Dec. 1650 i Lütgenborg i Holstein, gift 4. Marts 1679 med Ritmester Hans Kay, Enke 10. Juni 1703, død 13. Febr. 1715, »en Søster af IV, en Moder af X, en Ven af mange, en Brud af een, som er Jesus Kristus Vor Herre«. Kalksten, 206 × 166 cm. I Taarnrummets Nordvæg.

3) Fra 1600'erne, med runde Evangelistfelter i Hjørnerne; mellem de nedre en Engel med Timeglas og et Vaabenskjold(?), mellem de øvre Skib. I det store Midtfelt er den oprindelige Indskrift bortslæbet og en ny hugget 1830 over Ane Marie Harboe, født Jørgensen, Enke efter Bager Harboe i Skielskiør, død 17. Marts 1830. Graa Kalksten, 200 × 132 cm. Paa Kirkegaarden, Øst for Koret.

4) Henrich Nielsen, født i Jylland, boede og døde i Tornmark Mølle 1730 i sit 56. Aar, og Hustru Maren Sørensdatter, født i Jylland, Husholderske paa Fiurendahl i 36 Aar, død der i sit 64. Aar, 18. Maj 1740. Blanding af latinske og kursiverede Versaler. Herunder senere tilføjet Indskrift med Versaler over Forpagter Christen Rasmussens Hustru Kirsten Nielsdatter, født i Jylland 2. Febr. 1720, gift 16. Juli 1754 (een Søn og een Datter), død paa Fiurendahl Lørdag 23. Aug. 1783 i sit 64. Aar. Versaler. Kalksten, 188 × 126 cm. I nordre Korsfløj, ved Østvæggen.

5) Christian Lindam, som efter 42 Aars Tjeneste ved Fiurendahl og Holsteinborg Grevskab, med Troskab og Berømmelse, baade som Forvalter og Inspektør, døde i Tornemark 18. Dec. 1757 i sit 66. Aar. Stenen bekostet af hans Enke M. M. Pintzfeld. Versaler. Kalksten, 163 × 109 cm. I nordre Korsfløj ved Østvæggen.

Forsvundne Gravsten. †1) Hr. Matthias Olesen, død 16. Okt. 1585, og Hustru Catharina, død □ Aar □. Latinsk Indskrift i Hexameter. Under Indskriften et Bomærke mellem M O. Stenen, der var af »hvid Marmor«, laa (1755) ved Siden af Nr. †2.

†2) Magister Friderich Klyne og Hustru Elisabeth Andersen. Latinsk Ind-

P. N. 1913

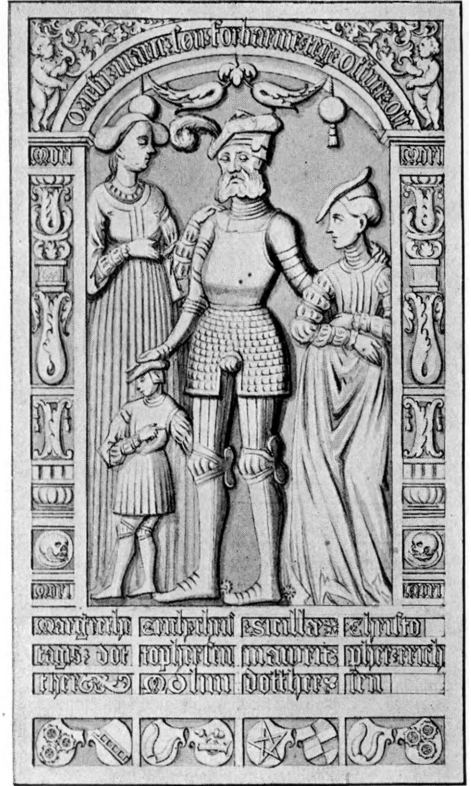

Fig. 16—17. Fyrendal. Gravsten over Erik Christoffersen, død 1554, med Hustruer og Søn. Fotografi 1913 og Tegning af Abildgaard 1756 (S. 1079).

skrift. Stenen var lagt af Sønnen Anders Klyne (sml. Epitaf Nr. 2). Laa (1755) i Gulvet ved Skriftestolen og (1896) ved Taarnets Sydøstvæg.

To *Fanestænger*, den ene med Rest af Dug og i Spidserne »R G G« i gennembrudt Arbejde (henvisende til Rudolph Günther v. Grabow) hænger i søndre Korsfløj; her hang (1758) ogsaa hans »Insignier«: en *†Kaarde*, et Par *†Sporer* og en *†Kommandostav*, der senere fik Plads bag det gamle Orgel, sammen med hvilket de forsvandt.

I den aabne *Begravelse* under nordre Korsfløj stod (1758) fire Kister; i den ene laa Rudolph Günther v. Grabow, født i Meeklenborg 20. Juli 1663, død i København 14. Dec. 1716; ifølge den tyske Indskrift paa hans Faner var han Oberst i 1. jyske Nationalregiment til Hest.

KILDER OG HENVISNINGER

Kaldsbøger, se Hovedsagnet. — Regnskaber 1620—21 (LA). — Ø. Flakkebjerg Herredsbog 1647 (LA). — Præsteindberetninger 1755 (NM), 1758 (LA). — Museumsindbe-

retninger af J. B. Løffler 1896, C. M. Smidt og Poul Nørlund 1913. Revideret af P. N. og V. H. 1931.

Høyens Notebog XII. 1832. S. 26 f. Henry Petersens Notebog XII. S. 102 (NM).

Fritz Jacobsen: Fyrendals Sogns Historie. 1934. S. 39 ff.

¹ Danske Herregaarde ved 1920. I, 448 f., 450. ² S. R. D. VII, 118. ³ Kronens Skøder I, 479. ⁴ J. O. Arhning: Roskilde Domkapitels Historie. I. 1937. S. 64; Øster Flakkebjerg Herreds Bog 1647; Kronens Skøder II, 13. 1758 siges dog, at Præstegaard og Degnebolig blev flyttet fra Fyrendal til Kvislemark 1645. ⁵ Meddelt af Fritz Jacobsen. ⁶ Med en senere Haand er tilføjet i Parentes, at G[unde] R[osenkrantz] havde laant Christian 3's Bibel, at den lille danske Bibel var i Kvislemark, samt at Oluf Daa havde Henrik Smiths Register. ⁷ Sml. Danmarks Kirker. Præstø Amt S. 1077, hvor han fejlagtigt er blevet kaldt Jørgen Hatt.

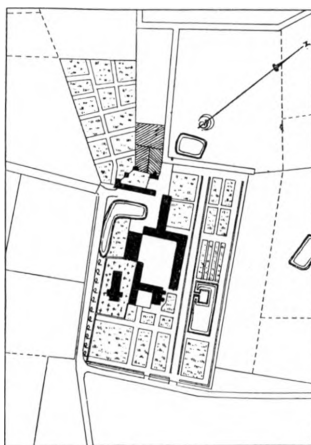

Fig. 18. Fyrendal 1806.